

safejournalists.net

Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana

Narativni izvještaj Hrvatska 2020.

SADRŽAJ

PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

7

PREVENCIJA

17

PROCES

25

SIGURNOST

32

Uvod

Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana (WB-JSI) je istraživački utemeljen alat, dizajniran za mjerenje i praćenje promjena u odgovarajućim društvenim i političkim okruženjima u zemljama Zapadnog Balkana, koje imaju izravan ili neizravan utjecaj na sigurnost novinara i profesionalaca u medijima, dok obavljaju svoju profesiju. WB-JSI se prvenstveno oslanja na dokaze koje su putem istraživanja prikupili i analizirali partneri platforme [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net), u skladu s rigoroznom procedurom ispitivanja. Prikupljeni podaci o različitim dimenzijama složenog koncepta „sigurnosti novinara“ kvantificirani su i združeni u slojevit pokazatelj – Indeks sigurnosti novinara, kako bi se ocjenile promjene u sedam zemalja Zapadnog Balkana, tijekom određenog perioda vremena. Na temelju dokaza istraživanja, devet članova Savjetodavnog odbora u svakoj zemlji¹ procjenjuje situaciju i dodjeljuje bodove svakom od 19 pokazatelja unutar sljedećih dimenzija:

- (1) **Pravni i administrativni kontekst** – postojanje i provedba pravnih mjera zaštite koje su od značaja za sigurnost novinara;
- (2) **Oblici prevencije** – postojanje i provedba niza preventivnih mjera koje izravno utječu na zaštitu i sigurnost novinara;
- (3) **Istrage i pravni postupci** – ponašanje državnih institucija i javnih dužnosnika prema novinarima, te učinkovitost kaznenog i građanskog pravosudnog sustava u istragama prijetnji i djela nasilja nad novinarima;
- (4) **Stvarna razina sigurnosti** – incidenti i slučajevi raznih oblika prijetnji i djela nasilja nad novinarima i medijima.

WB-JSI je zajednički razvijen od strane istraživača iz skopskog instituta RESIS² i partnera platforme [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net): Nezavisno udruženje novinara Srbije, Udruženje BH novinara, Sindikat medija Crne Gore, Udruženje novinara Makedonije, Udruženje novinara Kosova, Hrvatsko novinarsko društvo i

¹ U Hrvatskoj se Savjetodavni odbor sastojao od 9 članova: Helena Popović, Dragutin Hedl, Dina Vozab, Maja Sever, Ante Pavić, Goran Šimac, Mašenjka Bačić i još dvoje koji su zatražili da ostanu anonimni.

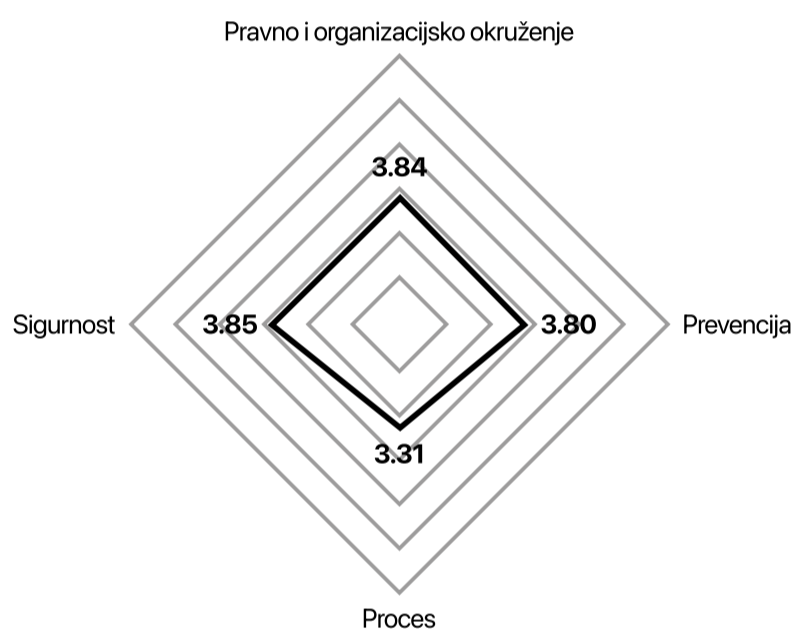
² Istraživači Instituta RESIS (www.resis.mk), Snežana Trpevska, Igor Micevski i Ljubinka Popovska Toševa, razvili su konceptualni okvir za Indeks i model njegovog agregiranja, ponderiranja i izračunavanja.

neovisna istraživačica iz Albanije³. Kao takav, Indeks je rezultat zajedničkog napora platforme [Safejournalists.net](https://safejournalists.net) i pokriva sva specifična pitanja koja su lokalni partneri identificirali kao relevantna za kontekst njihove zemlje.

Ovo izvješće odnosi se na stanje u Hrvatskoj u 2020. godini koja je određena kao prva (pilot) godina za razvoj konceptualnog okvira i metodologije za bodovanje, zbrajanje i izračun Indeksa. U nadolazećim godinama, poboljšanje ili pogoršanje situacije u svim zemljama mjerit će se uzimajući u obzir procjenu za 2020., kao referentnu godinu. Više pojedinosti o teoretskom okviru i postupku izrade i izračuna WB-JSI-ja, te izvješća po zemljama možete pronaći na: <https://safejournalists.net/safety-index/>.

— REZIME

**Indeks
sigurnosti
novinara
3.73**

I. PRAVNO I ORGANIZACIJSKO OKRUŽENJE

- Kazneno djelo teškog sramoćenja dekriminalizirano je, ali su odredbe klevete i uvrede i dalje dio zakona. Odredbe o kleveti i uvredi stroge su i često ih koriste Vladini dužnosnici i drugi političari, obično kao osvetu za novinarsko izvještavanje. Postoji više od 900 aktivnih tužbi protiv medija i novinara, od čega su 32 tužbe kazneni postupci. Samo u 2020. godini protiv novinara je pokrenut 41 novi kazneni postupak. Velik broj tužbi može utjecati na obeshrabrivanje novinara u njihovu radu.
- Zaštita novinarskih izvora regulirana je zakonom. Predstavnici vlasti, sudstva i policije uglavnom poštuju zaštitu izvora. Iako Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH) ima pravo zahtijevati informaciju o izvoru

³ Blerjana Bino kao neovisna istraživačica u Albaniji za platformu [Safejournalists.net](https://safejournalists.net).

ako je to nužno radi nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja, to u 2020. godini nije činjeno.

- Ne postoji zaštita novinara od SLAPP-tužbi, odnosno ne postoji mehanizam za prevenciju takvih tužbi i one iz godine u godinu sve više ugrožavaju novinare. Ne postoji ujednačenost sudske prakse. Nema točnih službenih podataka o broju takvih tužbi u 2020. godini, ali postoje neki evidentni slučajevi (primjer je Tomislav Tolušić). Također, u 2020. godini Hrvatsko novinarsko društvo (HND) registriralo je najmanje 924 aktivne tužbe protiv novinara i medija, a među tim tužbama ima i SLAPP-a.
- Novinarima nisu potrebne licence za rad, ali je definicija novinara u zakonu restriktivna. Novinarima je omogućeno izvještavanje o radu svih državnih tijela i slobodno se mogu učlaniti u strukovne organizacije i sindikate, no članovi HND-a ponekad imaju problema s poslodavcima zbog članstva u udruzi, a neki vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na članstvo novinara u Sindikatu novinara Hrvatske (SNH) jer se to doživljava kao pobuna ili prosvjed.
- Od 2200 članova Sindikata novinara Hrvatske, njih oko 1000 ima stalni ugovor o radu, dok su ostali članovi pojedinci, freelanceri ili vanjski suradnici, a manji broj su umirovljenici. Najveći problem javlja se s vanjskim suradnicima i freelancerima, koji, nemajući ugovor o radu, nemaju ni radna prava. Kolektivni ugovor postoji samo u tri hrvatske medijske kuće, a nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Rad novinara nije stabilan: često se događa da se ne poštuju Zakon o radu i Zakon o medijima; Zakon o medijima propisuje postojanje statuta redakcije u svakom mediju koji treba štititi neovisnost novinara u obavljanju njihova posla, no ta se odredba samo djelomično poštuje. Nije rijetka pojava da vlasnici medija članstvo novinara u SNH-u doživljavaju kao pobunu ili prosvjed.

II. PREVENCIJA

- U Hrvatskoj ne postoje posebni mehanizmi prevencije i zaštite namijenjeni isključivo novinarima. Postoje neki od mehanizama koji se odnose na cijelo stanovništvo ili pojedine ranjive skupine (na primjer, žene). Novinari su definirani kao osobe koje obavljaju posao od javnog interesa, ali ne postoje posebni mehanizmi koji bi ih zaštitili. Kada su žrtve napada ili prijetnji, novinari se obraćaju HND-u ili izravno policiji. Policija nema posebne odjele ili službenike koji se bave isključivo napadima i prijetnjama novinarima pa se takve prijave rješavaju skupa sa svim drugim po načelima operativnosti – hitnosti, nepristranosti i legaliteta. Stječe se dojam da većina policijskih službenika, sudaca, kao i drugih službenika nema dovoljno znanja o specifičnostima novinarske profesije.

- Posebni mehanizmi zaštite isključivo za novinare ne postoje. Ako policija procijeni da je novinaru ugrožena sigurnost, može mu dodijeliti policijsku zaštitu, što je nekoliko puta i učinila.
- U Hrvatskoj postoje izvjesne mjere koje štite žene, ali ne postoje nikakvi posebni mehanizmi koji se odnose isključivo na novinarke. Istambulska konvencija u Hrvatskoj je ratificirana 2018. godine. Postoji Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji (čiji je sastavni dio i provedba ove konvencije) i razni protokoli o postupanju. Pravnu, psihološku i druge vrste pomoći ženama pružaju uglavnom nevladine organizacije, koje su projektno financirane. Diskriminacija novinarki nije rijetka pojava, najčešće ih se diskriminira na dobroj i rodnoj razini, a u prošloj godini su neke institucije i reagirale po pitanju diskriminacije novinarki. No, 2020. godine novinarke su se rijetko obraćale institucijama ili organizacijama radi zaštite ili savjeta u vezi s rodno uvjetovanim nasiljem.
- Dužnosnici rijetko u javnosti osuđuju napade na novinare. Najčešće se takve osude događaju kada pritisak na njih dođe od medija ili strukovnih udruga, HND-a i SNH, pa onda istupe u javnost s osudom napada. Često se dogodi da dužnosnici komentiraju rad novinara i "educiraju" ih kako da rade svoj posao. Oni ne stvaraju ozračje u kojem je sigurno raditi kao novinar u Hrvatskoj.
- Policija nema dokumente (standarde, smjernice) posvećene isključivo sigurnosti novinara, a čini se i da je potrebna dodatna edukacija na relaciji policija – novinari kako bi međusobno bili upućeniji u to što je posao onog drugog. Policijski službenici prošli su neke obuke, ali ne i iz područja zaštite novinara u novinarskom radu. Suradnja HND-a s policijom dobra je, ali oni još ne razumiju dovoljno posao novinara.

III. PROCES

- Relevantne institucije nemaju specijalizirane odjele koji su educirani da se bave isključivo napadima na novinare, dok znanje o tome ovisi o pojedincu koji se bavi slučajem (policijski službenik, sudac...). Definitivno, odgovarajućim institucijama potrebno je više znanja o učinkovitoj obradi najozbiljnijih slučajeva prijetnji i napada na novinare. Ne razumiju dovoljno ulogu i rad novinara.
- Istrage se provode neovisno, ali brzina i temeljitost istrage ovisi od slučaja do slučaja. Neki se slučajevi rješavaju promptno u roku od 48 sati, dok kod drugih to traje i više godina. U praksi DORH samostalno odlučuje hoće li pokrenuti postupak, odnosno ima li u napadu elementa kaznenog djela ili ne. Ako DORH odbaci kaznenu prijavu, novinar je prepušten sam sebi: može sam preuzeti kazneni progon, što znači da sam plaća odvjetnika, ali i snosi

troškove postupka ako ne uspije dokazati kazneno djelo. Novinari najčešće ne mogu podnijeti takav trošak.

- Online-uznemiravanje kao takvo nije u potpunosti zakonski regulirano. Uznemiravanje je prepoznato u Zakonu o suzbijanju diskriminacije i drugim zakonima. U 2020. godini najviše online-uznemiravanja novinara bilo je putem društvenih mreža (na njihovim osobnim profilima), komentara ispod vijesti na mrežnim stranicama medija, ali i na stranicama medija na društvenim mrežama. To su najčešće uvrede koje katkad prerastaju u govor mržnje, ali i prijetnje. Ne postoji precizan podatak o tome koliko je ukupno ovakvih vrsta online-uznemiravanja bilo u 2020. godini. Policija reagira samo kad su internetske prijetnje najozbiljnije. Najkritičniji aspekt ovdje je da novinari ne prijavljuju uvijek te slučajeve.
- Novinari kao žrtve uglavnom nemaju učinkovit pristup istražnom postupku; tek nakon podizanja optužnice žrtva ima pravo saznati pojedinosti postupka. Sudovi i Odvjetništvo uglavnom objavljuju informacije javno, ali se do nekih informacija može doći samo putem zasebnih upita.
- Ne postoje javno objavljeni statistički podaci koje bilježe državna tijela, a koji se tiču novinara. Ministarstvo pravosuđa i uprave vodi evidenciju o tužbama koje se vode protiv novinara, dok DORH prati kaznena djela počinjena na štetu novinara za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti te o njima vodi evidenciju.

IV. SIGURNOST

- Prema podacima iz baze Regionalne platforme, u 2020. godini zabilježeno je pet nefizičkih prijetnji i uznemiravanja od kojih su dva bila agresivno obraćanje javnog službenika i bivšeg javnog dužnosnika, a tri prijetnje predstavljale su druge oblike pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Novinari često doživljavaju razne uvrede i dociranja koje im nerijetko upućuju javni dužnosnici, ali i najviši državni dužnosnici.
- U 2020. godini zabilježene su dvije takve prijetnje, od kojih se jedna odnosila na novinarku, a druga na skupinu novinara i novinarki u redakciji; obje prijetnje izrečene su izravno, komunikacijom licem u lice. Određeni broj novinara ne prijavljuje takve prijetnje, posebno ako su im upućene putem društvenih mreža.
- Fizičkih napada je u 2020. godini bilo znatno više nego u 2019. Zabilježeno ih je pet, od kojih su neki od najagresivnijih bili prema ženama.
- Tijekom 2020. godine zabilježen je jedan napad na redakciju dopisništva medija.

Pravno i organizacijsko okruženje

3.84

Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i uvredu, te njihovu provedbu nemaju zastrašujuće učinke na novinare i medije

2.78

Povjerljivost izvora novinara zajamčena je zakonodavstvom i poštuje se od strane nadležnih tijela

5.03

Ostali zakoni provode se objektivno i omogućuju novinarima i drugim medijskim djelatnicima slobodan i siguran rad

3.39

Novinari su slobodni baviti se svojim zanimanjem te osnivati, pridruživati se i sudjelovati u profesionalnim udrugama

5.07

Radno mjesto novinara je stabilno i zaštićeno

2.91

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Prema zakonu i u praksi, ne postoji apsolutno nikakva zaštita radnog mjesta novinara, njihovih izvora i njihovih organizacija, čime se stvara iznimno zastrašujući efekt.

Prema zakonu i u praksi, postoji najveći stupanj zaštite radnog mjesta novinara, njihovih izvora i organizacija.

Zakonske odredbe koje se odnose na klevetu i njihova primjena ne izazivaju efekt zastrašivanja kod novinara i medija

Ocjena (2,78) – Kazneno djelo teškog sramoćenja dekriminalizirano je, ali su odredbe klevete i uvrede i dalje dio zakona. Odredbe o kleveti i uvredi stroge su i često ih koriste Vladini dužnosnici i drugi političari, obično kao osvetu za novinarsko izvještavanje. Postoji više od 900 aktivnih tužbi protiv medija i novinara, od čega su 32 tužbe kazneni postupci. Samo u 2020. godini protiv novinara je pokrenut 41 novi kazneni postupak. Velik broj tužbi može utjecati na obeshrabrivanje novinara u njihovu radu.

U Hrvatskoj je početkom 2020. godine kazneno djelo teškog sramoćenja dekriminalizirano, ali su u zakonu ostale odredbe klevete i uvrede. Pravnici smatraju kako je dekriminalizacija teškog sramoćenja dobar početak, no da bi svakako trebalo dekriminalizirati i druge dvije odredbe. Odredbe o kleveti i uvredi su stroge, a državni dužnosnici i ostali političari ih često koriste, nerijetko i kao osvetu za novinarsko izvještavanje. Osude na temelju klevete ili uvrede pružaju mogućnost tužiteljima da nakon što se kazneni postupak završi, izravno od novinara potražuju novčanu naknadu štete. Klevetu je u pravilu teško dokazati, ali još postoji puno tužbi koje se odnose na uvredu. Sve sankcije propisane za kaznena djela uvrede i klevete zapravo nisu proporcionalne počinjenom djelu; „temeljno je načelo kaznenog prava da se kaznena djela propisuju samo za ona ponašanja kojim se neka osobna prava ili društvene vrijednosti zaštićene Ustavom i međunarodnim pravom povređuju ili ugrožavaju u tolikoj mjeri da se njihova zaštita ne bi mogla ostvariti bez kaznenopravne prisile“. Takvi se sporovi mogu rješavati i u civilnom pravu.

U prvom kvartalu 2021. godine u Hrvatskoj su bile aktivne najmanje 924 tužbe protiv medija i novinara od kojih su tužitelji potraživali gotovo 78,5 milijuna kuna, što je porast broja tužbi u odnosu na godinu prije, pokazali su rezultati godišnje ankete koju je treću godinu uzastopce provelo Hrvatsko novinarsko društvo. Od ukupnog broja od 924 tužbe, 892 se odnose na parnične postupke za naknadu štete zbog povrede časti i ugleda koji se vode protiv nakladnika, njihovih urednika i

novinara zbog objavljenih tekstova i priloga, dok su 32 tužbe bili kazneni postupci. U ovim postupcima 28 tužitelja su bile osobe koje su u trenutku podnošenja tužbe obnašale vlast, dok su njih 71 bile osobe iz političkog života. Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, od početka 2016. do kraja 2020. godine ukupno su primljena 234 kaznena predmeta protiv novinara, dok je na kraju 2020. godine bilo ukupno 125 kaznenih predmeta u rješavanju u kojima su okrivljenici novinari – za kaznena djela uvrede, klevete i teškog sramoćenja. Samo u 2020. godini primljen je 41 novi kazneni predmet protiv novinara, a u istoj toj godini riješeno je 32 slučaja od kojih su samo tri bila osuđujuća, 27 je bilo odbačeno, obustavljeno ili oslobađajuće u korist novinara, dok je u dva slučaja sud donio odluku o mjesnoj nenadležnosti. Od ukupno 230 riješenih slučajeva u ovih pet godina, samo 27 tužbi je bilo osuđujuće protiv novinara, što može ukazati na velik broj neosnovanih tužbi. Nije poznato da su u 2020. godini dužnosnici zloupotrebili procesno pravo u sporovima protiv novinara. Često se događa da kazne imaju chilling-efekt na novinare, no to vrlo često ovisi o mnogo faktora: duljini sudskog procesa, visini dosuđene kazne, psihološkom profilu novinara. Svaka dosuđena velika kazna protiv novinara potencijalni je chilling-efekt na ostale novinare koji trebaju nastaviti raditi svoj posao, istraživati o korupciji, kriminalu i slično. Novinari različito gledaju na tužbe za klevetu i povredu ugleda. Neki nastavljaju istraživati i pisati kritičke tekstove i mogućnost podizanja tužbi ih ne obeshrabruje u poslu. Druge su novinare takve tužbe općenito dovele do autocenzure. Svjesni su da ih tužbe iscrpljuju, financijski i psihički, pa onda radije odabiru ne obrađivati neke teme.

Povjerljivost novinarskih izvora zajamčena je zakonom i vlasti to poštuju

Ocjena (5,03) – Zaštita novinarskih izvora regulirana je zakonom. Predstavnici vlasti, sudstva i policije uglavnom poštuju zaštitu izvora. Iako Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH) ima pravo zahtijevati informaciju o izvoru ako je to nužno radi nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja, to u 2020. godini nije činjeno.

Formalno je zaštita izvora informacije uređena člankom 30. Zakona o medijima i prema toj odredbi novinar nije dužan odati informaciju o izvoru; takva odredba postoji i u Zakonu o kaznenom postupku. Unatoč tome, DORH ima pravo zahtijevati informaciju o izvoru ako je to nužno radi nacionalne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti i zaštite zdravlja; u tom slučaju sud može od novinara zatražiti da iznese podatke o izvoru, a to može učiniti i ako je odavanje izvora od većeg javnog interesa nego zaštita izvora. Zakonom zajamčena zaštita izvora poštuje se te ne postoje podaci da je u 2020. godini netko od novinara bio prisiljen odati izvor informacija. Sudionici u fokus-grupama (za potrebe istraživanja o sigurnosti novinara u Hrvatskoj) rekli su kako nisu imali problem s tim da ih je netko prisiljavao da odaju informacije o izvoru, a jedna je novinarka dodala kako je bilo situacija u kojima je policija na saslušanjima pitala novinara odakle mu informacija, da se novinar pozvao na članak Zakona o medijima koji uređuje zaštitu izvora te kako je to ispoštovano. U Zakonu ne postoji izrijeком propisana sankcija protiv novinara koji odbiju otkriti identitet izvora. U posljednjih nekoliko godina nije zabilježen slučaj u kojem su državne vlasti naredile novinaru da preda računalo ili mobitel te da se na taj način (potencijalno) ugroze izvori. Sudionici fokus-grupa i intervjuirani novinari (za potrebe istraživanja o sigurnosti novinara u Hrvatskoj) općenito se osjećaju slobodni tražiti pristup i održavati kontakte s izvorima informacija.

Ostali zakoni se primjenjuju objektivno i omogućavaju novinarima i ostalim medijskim djelatnicima da rade slobodno i sigurno

Ocjena (3,39) – Ne postoji zaštita novinara od SLAPP-tužbi, odnosno ne postoji mehanizam za prevenciju takvih tužbi i one iz godine u godinu sve više ugrožavaju novinare. Ne postoji ujednačenost sudske prakse. Nema točnih službenih podataka o broju takvih tužbi u 2020. godini, ali postoje neki evidentni slučajevi (primjer je Tomislav Tolušić). Također, u 2020. godini Hrvatsko novinarsko društvo (HND) registriralo je najmanje 924 aktivne tužbe protiv novinara i medija, a među tim tužbama ima i SLAPP-a.

Protiv novinara se najčešće pokreću slučajevi prema Kaznenom zakonu i odredbama za klevetu i uvredu, kao i na temelju Zakona o obveznim odnosima i Zakona o medijima, koji se odnose na naknadu štete, zbog povrede prava osobnosti (prava na čast, ugled, dostojanstvo i dr., ali ima i drugih slučajeva. Takav primjer je slučaj novinara Ivana Žade. U 2020. godini donesena je pravomoćna presuda protiv Žade, koji je osuđen na uvjetnu kaznu zatvora od četiri mjeseca. Proglašen je krivim zbog kaznenog djela protiv privatnosti neovlaštenim snimanjem i prisluškivanjem Josipa Đakića. Novinar Žada nazvao je u listopadu 2018. godine saborskog zastupnika Josipa Đakića nakon što su mu prijatelji javili da je njegov sin Ivan u virovitičkom kafiću Boom prijetio da će Žadi polomiti vrat i vući ga za kosu ili platiti nekome 500 eura u Zagrebu da to napravi jer piše negativno o njegovu ocu. Žada je tada nazvao Josipa Đakića kako bi mu kazao za prijatnje. Taj je razgovor snimio i objavio na Facebooku i portalu [Index.hr](https://www.index.hr)). Također, pokreću se postupci prema Zakonu o prekršajima, radi prekršaja protiv javnog reda i mira te se upućuju prijave Agenciji za zaštitu osobnih podataka (radi navodnih povreda zaštite osobnih podataka), kao i Agenciji za elektroničke medije (hate speech). Imamo slučajeva u kojima je pokrenuta i udružena tužba protiv medija, radi navodne diskriminacije katoličkih vjernika. U 2020. godini nijedan novinar nije bio optužen za širenje lažnih vesti unatoč zdravstvenim i prirodnim katastrofama koje su pogodile zemlju, a koje su često plodno tlo za fake news. U Hrvatskoj i dalje ne postoje zaštitne mjere koje štite novinare i medije od SLAPP-tužbi. U prethodnoj je godini HND zabilježio najmanje 924 tužbe koje su pokrenute protiv

novinara i medija. Kada se pogleda visina odštetnih zahtjeva i smisao tužbi koje su pokrenute, može se zaključiti da među tim tužbama postoje i SLAPP-tužbe, kojima je između ostalog cilj i da novinara obeshrabre da se dalje bavi istraživanjem. Hrvoje Zovko, predsjednik HND-a i zaposlenik Hrvatske radiotelevizije (HRT), dobio je u 2018. godini izvanredni otkaz nakon što je dao ostavku na mjesto urednika nezadovoljan zbog cenzure u matičnoj kući. HRT mu je otkaz dao zbog navodnog nasilničkog ponašanja te ga tužio za iznos od 250.000 kuna zbog istupanja u javnosti s pričom o cenzuri na HRT-u. U međuvremenu je HRT Zovka morao vratiti na posao jer je na sudu dokazano da je otkaz bio nezakonit, a dvije godine nakon početka procesa presuđeno je u Zovkovu korist s navodom da su na HRT-u atmosfera i okruženje „dulje vrijeme, općenito bili takvi da je kod većeg broja osoba, pa tako i tuženika [Zovka], osnovano mogla uputiti na zaključak o postojanju određenog stupnja ograničenja zaposlenika tužiteljice [HRT-a] u nesmetanom izražavanju i razmjeni mišljenja i ideja“. HRT je kao moćna institucija tužila svoje zaposlenike, kao i mnoge druge medije, a bivši ministar poljoprivrede Tomislav Tolušić podnio je desetak tužbi protiv različitih medija zbog izvještavanja o njegovim imovinskim karticama. Prava novinara i njihova sigurnost u situacijama kada izvještavaju o prosvjedima najčešće su ugrožena od pojedinaca civila, a ne tijela reda i mira ili drugih institucija (iako političari i državni dužnosnici često novinare prozivaju i na taj ih način obilježavaju kao krivce za pojedine probleme u društvu te se takva propaganda može smatrati i kao uzrok toga što sudionici na prosvjedima napadaju novinare). Presudama novinarima i nakladnicima i visokim novčanim naknadama ugrožena je sloboda medija i tržišni opstanak malog broja neovisnih nakladnika, prije svega onih u lokalnim sredinama.

Novinari su slobodni baviti se svojom profesijom i osnivati, učlanjivati se i sudjelovati u radu novinarskih udruženja

Ocjena (5,07) – Novinarima nisu potrebne licence za rad, ali je definicija novinara u zakonu restriktivna. Novinarima je omogućeno izvještavanje o radu svih državnih tijela i slobodno se mogu učlaniti u strukovne organizacije i sindikate, no članovi HND-a ponekad imaju problema s poslodavcima zbog članstva u udruzi, a neki vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na članstvo novinara u Sindikatu novinara Hrvatske (SNH) jer se to doživljava kao pobuna ili prosvjed.

Novinarima u Hrvatskoj nisu potrebne licence za rad, niti je bilo pokušaja države da se one uvedu. Glavni problem koji bi se javio pri eventualnom licenciranju novinara jest definicija novinara. Prema članku 2. Zakona o medijima, novinar je „fizička osoba (...) zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje“. Pojavu novih oblika novinarstva (kao što su blogovi ili citizen journalism) nije pratila i korekcija definicije novinara u zakonu, što može dovesti do pravne nesigurnosti. Zbog toga se sudovi, ali i druge institucije, nerijetko obraćaju HND-u tražeći definiciju novinara. Novinarima je omogućeno izvještavanje o radu svih državnih tijela čiji je rad definiran kao javan. Izvještavanje iz Vlade i Sabora, kao i nekih drugih javnih institucija, uvjetovano je akreditacijama ili prijavama, koje novinari moraju unaprijed zatražiti od institucije ili se prijaviti za praćenje pojedinih sjednica. Novinari koji su sudjelovali u anketi HND-a imaju različita iskustva te je 70 posto ispitanika odgovorilo da im nikad nije uskraćeno pravo izvještavanja o određenim događajima, dok je 30 posto njih odgovorilo kako im je to pravo nekad bilo uskraćeno. S obzirom na to da u Hrvatskoj ne postoji licencija za novinare, oni svoje zanimanje najčešće dokazuju pokazom članske iskaznice Hrvatskog novinarskog društva ili pokazom iskaznice ili akreditacije medijske kuće u kojoj rade. Novinari najčešće nemaju problem u dokazivanju svog zanimanja prema javnim institucijama.

Novinari su slobodni udruživati se u strukovne organizacije i sindikate pa su tako dvije najveće organizacije novinara u Hrvatskoj Hrvatsko novinarsko društvo (HND) i Sindikat novinara Hrvatske (SNH). Članovi HND-a ponekad imaju problema s poslodavcima zbog članstva u društvu, a

— INDIKATOR 1.4

pojedini vlasnici medija također ne gledaju blagonaklono na udruživanje novinara u Sindikat jer se ono doživljava kao pobuna ili prosvjed. Paralelno s HND-om postoji udruga Hrvatski novinari i publicisti (HNIP) osnovana 2015. godine, no njezino postojanje ne umanjuje važnost HND-a.

Posao novinara je stabilan i zaštićeni su na radnom mjestu

Ocjena (2,91) – Od 2200 članova Sindikata novinara Hrvatske, njih oko 1000 ima stalni ugovor o radu, dok su ostali članovi pojedinci, freelanceri ili vanjski suradnici, a manji broj su umirovljenici. Najveći problem javlja se s vanjskim suradnicima i freelancerima, koji, nemajući ugovor o radu, nemaju ni radna prava. Kolektivni ugovor postoji samo u tri hrvatske medijske kuće, a nacionalni kolektivni ugovor ne postoji. Rad novinara nije stabilan: često se događa da se ne poštuju Zakon o radu i Zakon o medijima; Zakon o medijima propisuje postojanje statuta redakcije u svakom mediju koji treba štiti neovisnost novinara u obavljanju njihova posla, no ta se odredba samo djelomično poštuje. Nije rijetka pojava da vlasnici medija članstvo novinara u SNH-u doživljavaju kao pobunu ili prosvjed.

Prema podacima kojima raspolaže Sindikat novinara Hrvatske, od njihovih 2200 članova, ugovor o stalnom radnom odnosu ima oko 1000 članova, dok su ostali individualci, freelanceri, odnosno honorarni suradnici, a manji broj njih su umirovljenici. Novinari koji imaju potpisan ugovor o radu imaju prema zakonima osiguranu bolju socijalnu sigurnost od onih koji rade kao honorarci. Plaće novinara smatraju se poslovnom tajnom i razlikuju se u odnosu na mnogo čimbenika. Sindikat novinara Hrvatske je na temelju izjava novinara izračunao okvirne prosjeke plaća novinara u tri kategorije: veliki elektronički sustavi (nacionalne televizije) gdje novinari imaju plaću u rasponu od 900,00 – 1.000,00 eura, a urednici od 1.500,00 – 2.000,00 eura; nacionalni tiskani mediji u kojima novinari imaju plaću u rasponu od 750,00 – 1.000,00 eura, a urednici od 1.000,00 – 1.600,00 eura; lokalni mediji, gdje novinari imaju plaću u rasponu od 500,00 – 700,00 eura, a urednici od 700,00 – 900,00 eura. Radni uvjeti novinara ovise o medijskoj kući u kojoj rade, o veličini i vrsti medija te o pravnom okviru koji ih osigurava ovisno o tome jesu li zaposleni ili rade kao honorarni suradnici. Stav Sindikata novinara Hrvatske je „da je potrebno osigurati uvjete da i samozaposleni i freelanceri svoja radna prava i naknade mogu zaštititi putem kolektivnog ugovora i sudjelovati u kolektivnom pregovaranju“. Posao novinara nije stabilan: često se događa da se Zakon o radu i Zakon o medijima ne poštuju; Zakon o medijima propisuje postojanje statuta u svakom mediju koji bi štitiio novinare u obavljanju njihova posla, međutim ta se odredba tek djelomično počela poštovati kada je Zakonom o PDV-u omogućeno da nakladnici imaju povlastice pri plaćanju PDV-a. Unatoč tome, mnogi

— INDIKATOR 1.5

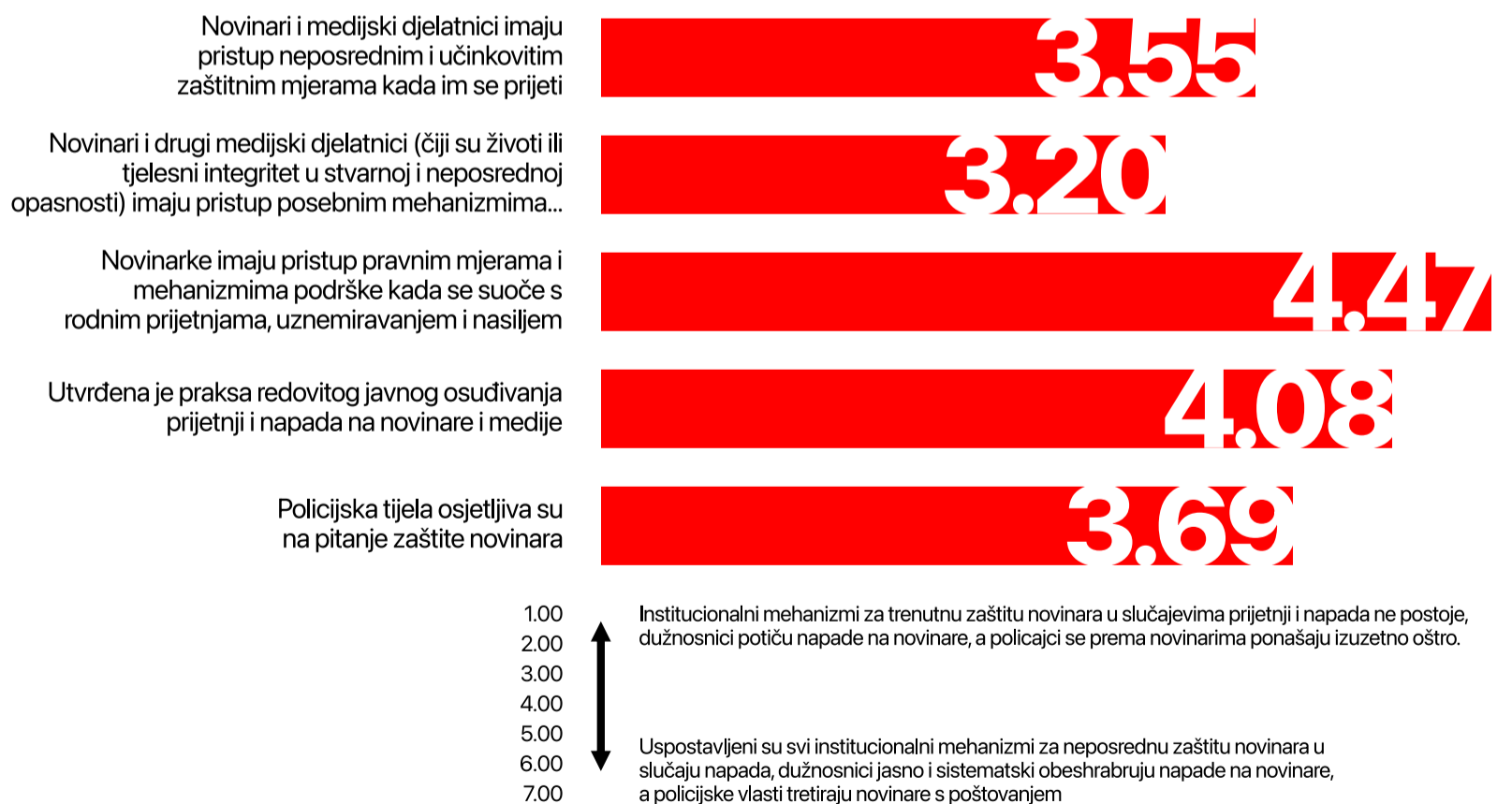
mediji još nemaju statut ili nemaju valjani statut, a primjenu tog dokumenta nitko ne nadgleda. Rezultat toga su mediji u kojima se postavljaju podobni, a ne profesionalni urednici, što je onda nerijetko popraćeno progonom novinara, pri čemu je nakladnik ostvario nepripadajuću materijalnu olakšicu.

Novinarke koje su sudjelovale u intervjuima i fokus-grupama za potrebe istraživanja o sigurnosti novinara i slobodi medija u Hrvatskoj, kažu da uglavnom imaju iste radne uvjete kao i muškarci te da ti uvjeti ovise o medijskoj kući u kojoj rade i o položaju na kojem se nalaze. Sindikati postoje i u privatnim medijima, ali pojedini vlasnici medija ne gledaju blagonaklono na udruživanje novinara u Sindikat jer se ono doživljava kao pobuna ili prosvjed. Kolektivni ugovor postoji u tri medija u Hrvatskoj, a u posljednjih 20 godina bilo je pokušaja pregovora o nacionalnom kolektivnom ugovoru (NKU), ali su prekinuti jer poslodavci nisu htjeli prihvatiti pojedine prijedloge Sindikata. Ne postoji zakonska obveza da se novinarima u medijskim kućama u kojima rade osigura besplatna pravna pomoć u slučajevima kada su oni osobno tuženi zbog svog izvještavanja. Do sada je dobra praksa medijskih kuća u većini slučajeva bila takva da osiguraju pravnu pomoć za svoje zaposlenike. Članovi HND-a imaju osiguranu savjetodavnu pomoć odvjetnika, a u nekim slučajevima i pro bono zastupanje pred sudom.

Prevenција

3.80

Novinari i medijski djelatnici imaju pristup neposrednim i efikasnim zaštitnim mjerama kada im se prijeti

Ocjena (3,55) – U Hrvatskoj ne postoje posebni mehanizmi prevencije i zaštite namijenjeni isključivo novinarima. Postoje neki od mehanizama koji se odnose na cijelo stanovništvo ili pojedine ranjive skupine (na primjer, žene). Novinari su definirani kao osobe koje obavljaju posao od javnog interesa, ali ne postoje posebni mehanizmi koji bi ih zaštitili. Kada su žrtve napada ili prijetnji, novinari se obraćaju HND-u ili izravno policiji. Policija nema posebne odjele ili službenike koji se bave isključivo napadima i prijetnjama novinarima pa se takve prijave rješavaju skupa sa svim drugim po načelima operativnosti – hitnosti, nepristranosti i legaliteta. Stječe se dojam da većina policijskih službenika, sudaca, kao i drugih službenika nema dovoljno znanja o specifičnostima novinarske profesije.

Nadležne državne institucije nemaju uspostavljene posebne mehanizme u okviru kojih se može prijaviti govor mržnje, dok ozbiljne prijetnje novinari, kao i svi ostali građani, mogu prijaviti policiji. U policiji ne postoji poseban odjel koji se bavi prijavama napada na novinare, a kod njih se sva „kriminalistička istraživanja provode po načelima operativnosti – hitnosti, nepristranosti i legaliteta“. Nevladina udruga GONG 2019. godine je pokrenula online-alat za prijavljivanje govora mržnje u javnom prostoru, na društvenim mrežama, internetu i u medijima. U odnosu na narav govora mržnje, on se može prijaviti Agenciju za elektroničke medije/Vijeće za elektroničke medije, nekom od pravobranitelja (Pučka pravobraniteljica, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i Pravobraniteljica za djecu) i Novinarskom vijeću časti HND-a. Kada je posrijedi govor mržnje koji za cilj ima nasilje i mržnju, onda on podliježe kaznenopravnom progonu, za što je nadležno Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Osim kontakt-telefona Uprave policije, ne postoje posebni pozivni brojevi za novinare koji mogu prijaviti slučajeve govora mržnje ili ozbiljnih prijetnji po život.

U 2020. godini svaki put kada se HND obratio policiji po pitanju napada na novinare policija je reagirala, kao i u slučajevima kada su novinari sami prijavljivali prijetnje ili napade. HND je lani

zabilježio dvije prijetnje smrću. Prvi je bio napad na novinare Slobodne Dalmacije i portala Zadarski.hr koji su pisali su o vjenčanju održanom unatoč mjerama zabrane okupljanja ljudi zbog koronavirusa. Čim je priča objavljena, dvojica sredovječnih muškaraca s kirurškim maskama na licu ušla su u prostorije dopisništva Slobodne Dalmacije u Zadru, jedan je nazvao novinare lešinarima i prijetio da će „ubiti i zaklati kao mačice“ sve one koji su pisali o vjenčanju. Policija je u ovom slučaju žurno reagirala, privela sumnjivca na ispitivanje, a sudac mu je odredio mjeru zabrane prilaska četirima novinarkama kojima je prijetio, kao i redakcijama medija u Zadru u koje je upao. Državno odvjetništvo je nakon provedenog istraživanja podiglo optužnicu protiv osobe koja je prijetila novinarkama. Drugi slučaj je napad na novinarku Ivu Anzulović, kojoj se umirovljeni brigadni general Renato Romić nekoliko puta obratio sa „slušaj ti glupa kravo“, vjerojatno revoltiran njezinim novinarskim radom. Nakon što mu je novinarka rekla da ga je spomenula u još tekstova, Romić ju je nekoliko puta izvrijeđao govoreći da će je se riješiti, riječima „tebe treba batinom tući, riješit ćemo mi što ćemo s tobom“, a zatim „prvo bih ti ubio sina, da vidiš kako je to, a onda tebe“. Njihov razgovor je nastavljen u privatnoj vikendici, gdje ju je Romić vukao za kosu i rekao joj da je „živa samo zato što je on tako odlučio“. Policija i Odvjetništvo reagirali su u ovom slučaju, ali je novinarka sama povukla kaznenu prijavu jer joj se Romić ispričao.

U 2020. godini nije bilo slučajeva u kojima nadležna institucija nije obradila ili prihvatila prijavu novinara ili medija zbog kršenja njihovih prava.

Novinari i drugi medijski akteri (čiji su životi ili fizički integritet u stvarnom i neposrednom riziku) imaju pristup posebnim mehanizmima zaštite/sigurnosti

Ocjena (3,20) – Posebni mehanizmi zaštite isključivo za novinare ne postoje. Ako policija procijeni da je novinaru ugrožena sigurnost, može mu dodijeliti policijsku zaštitu, što je nekoliko puta i učinila.

Ne postoje posebni mehanizmi zaštite isključivo za novinare. Ako policija procijeni da je novinaru ugrožena sigurnost, može mu dodijeliti policijsku zaštitu, što je nekoliko puta i činila. Prema članku 99. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima, „dok za to postoje opravdani razlozi policija će na prikladan način zaštititi žrtvu i drugu osobu koja je dala ili može dati podatke važne za kazneni postupak ili njima blisku osobu, ako njima ili njihovim bliskim osobama, prijeti opasnost od počinitelja ili drugih osoba u svezi s kaznenim postupkom“. Prema Zakonu o zaštiti svjedoka, ako je novinar svjedok u kaznenom postupku, glavni državni odvjetnik na prijedlog državnog odvjetnika ili prijedlog ugroženog lica, može podnijeti zahtjev Povjerenstvu za uključivanje ugrožene osobe u Program zaštite, ako se na drugi način ne bi mogao osigurati slobodan iskaz svjedoka u kaznenom postupku. Prema Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, novinar kao i svaka druga osoba koja prijavi nepravilnost, ima pravo na: zaštitu u skladu s postupcima za prijavljivanje nepravilnosti, sudsku zaštitu, naknadu štete i zaštitu identiteta i povjerljivosti. U Zakonu je izriječno navedeno da je zabranjeno sprječavanje prijavljivanja nepravilnosti. HND u okviru svog Centra za zaštitu slobode izražavanja pruža novinarima besplatnu pravnu pomoć, skupa s odvjetnicima. Kada se dogodi napad na novinara, HND reagira prema svim institucijama prema kojima je potrebno reagirati.

Novinarke imaju pristup pravnim mjerama i mehanizmima podrške kada se suočavaju s rodno uvjetovanim prijetnjama, uznemiravanjem i nasiljem

Ocjena (4,47) – U Hrvatskoj postoje izvjesne mjere koje štite žene, ali ne postoje nikakvi posebni mehanizmi koji se odnose isključivo na novinarke. Istambulska konvencija u Hrvatskoj je ratificirana 2018. godine. Postoji Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji (čiji je sastavni dio i provedba ove konvencije) i razni protokoli o postupanju. Pravnu, psihološku i druge vrste pomoći ženama pružaju uglavnom nevladine organizacije, koje su projektno financirane. Diskriminacija novinarki nije rijetka pojava, najčešće ih se diskriminira na dobnoj i rodnoj razini, a u prošloj godini su neke institucije i reagirale po pitanju diskriminacije novinarki. No, 2020. godine novinarke su se rijetko obraćale institucijama ili organizacijama radi zaštite ili savjeta u vezi s rodno uvjetovanim nasiljem.

Hrvatska je Istambulsku konvenciju potpisala 2013. godine, ratificirala ju je u travnju 2018., a u listopadu iste godine ju je počela primjenjivati. Hrvatska je donijela i Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istambulske konvencije). Vlada Republike Hrvatske donijela je Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u obitelji (od 2017. do 2022.) čiji je sastavni dio i provedba Istambulske konvencije. U primjeni su Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (2018.), Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te Protokol o integraciji/reintegraciji žrtava trgovanja ljudima (2019.). Nadalje, od 1. siječnja 2020. na snazi su izmjene kaznenog zakonodavstva (Kazneni zakon, Zakon o kaznenom postupku i Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji), kojim se pooštrava kažnjavanje te brže i učinkovitije procesuiranje počinitelja kaznenih djela nasilja nad ženama, djecom i u obitelji, a status službene osobe dobili su djelatnici sustava socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja. Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći zajamčena je besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja i one podrazumijevaju primarnu i sekundarnu pravnu pomoć.

Relevantne institucije kroz projektno financiranje potpomažu rad udruga koje se bave pružanjem redovnih informacija o sigurnosnim mjerama, pravnim savjetima i drugim korisnim informacijama za žrtve rodno uvjetovanog nasilja. Ravnopravnost spolova temeljna je vrijednost ustavnosti Republike Hrvatske, a prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, muškarci i žene su jednako prisutni u svim područjima privatnog i javnog života, imaju jednak status, mogućnosti za ostvarivanje svih prava i jednaku korist od ostvarenih rezultata. Diskriminacija je u Republici Hrvatskoj podrobnije uređena Zakonom o suzbijanju diskriminacije.

Od mehanizama za zaštitu u Hrvatskoj su uspostavljene institucije Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (neovisna institucija za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova) i Pučke pravobraniteljice (opunomoćenica Hrvatskoga sabora za zaštitu i promicanje ljudskih prava i sloboda, središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije, a djeluje i kao Nacionalni preventivni mehanizam za zaštitu osoba lišenih slobode). Također, diljem Hrvatske postoji oko 60 organizacija ili njihovih podružnica koje se bave sigurnošću i pravnom zaštitom žrtava rodno uvjetovanog nasilja. Postoji nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja i besplatno pravno i psihološko savjetovalište, no to su projekti nevladinih udruga koji postoje uz pomoć donacija Europske unije i nadležnih ministarstava.

Prema našim saznanjima, u 2020. godini novinarke se nisu obraćale ovim udrugama za pomoć. Ipak, u rujnu 2020. pravobraniteljica za ravnopravnost spolova reagirala je zbog diskriminacije voditeljica na temelju dobi i spola na Hrvatskoj radioteleviziji, i toj je kući uputila preporuku i upozorenje. Dvije voditeljice smijenjene su, naime, s mjesta voditeljica emisija. U konkretnom slučaju voditeljica (57 godina) emisije „Dobro jutro, Hrvatska“ zamijenjena je mlađom kolegicom, dok je muškarac voditelj, također u pedesetim godinama, nastavio voditi emisiju. Muškarci voditelji su starije dobi (58, 52 i 46 godina), među kojima su oni koji već desetljećima vode tu emisiju, dok se voditeljice češće mijenjaju, a trenutačno su sve mlađe životne dobi (31, 32 i 35 godina). Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova zaključila je da ako se samo starije voditeljice zamjenjuju mlađima, tada se može govoriti i o višestrukoj diskriminaciji – po spolu i po dobi.

Praksa redovne javne osude prijetnji i napada na novinare i medije uspostavljena je

Ocjena (4,08) – Dužnosnici rijetko u javnosti osuđuju napade na novinare. Najčešće se takve osude događaju kada pritisak na njih dođe od medija ili strukovnih udruga, HND-a i SNH, pa onda istupe u javnost s osudom napada. Često se dogodi da dužnosnici komentiraju rad novinara i "educiraju" ih kako da rade svoj posao. Oni ne stvaraju ozračje u kojem je sigurno raditi kao novinar u Hrvatskoj.

Nakon svih ozbiljnijih napada na novinare, predstavnici državnih tijela, političkih stranaka i civilnog sektora osudili su takve događaje, ocjenjujući ih kao napad na slobodu izražavanja. Javni bi dužnosnici, međutim, trebali ići korak dalje od ovih deklarativnih osuda i istražiti napade na novinare, što na žalost nije slučaj. Izvješće Europske komisije (EK) također navodi da bi istrage slučajeva napada na novinare trebale biti prioritet u radu državnih tijela. EK očekuje da vlast pokaže „nultu toleranciju prema prijetnjama ili napadima na medije i suzdržavanje od davanja izjava koje ne utječu na slobodu izražavanja“.

Dužnosnici rijetko u javnosti osuđuju napade na novinare. Najčešće se takve osude događaju kada pritisak na njih dođe od medija pa onda istupe u javnost s osudom napada. HND je nekoliko puta upozoravao javnost na to da premijer često proziva novinare optužujući ih za „hibridno ratovanje“ i suradnju s opozicijom ili im docira o tome što bi i kako trebali raditi. Novinari i novinarka često su bili žrtve neutemeljenih verbalnih napada raznih političara, dužnosnika i ostalih javnih ličnosti. HND i SNH su nakon niza seksističkih ispada bivšeg zagrebačkoga gradonačelnika prema novinarkama u 2019. godini pokrenuli akciju „Samo odgovorite na pitanje“. U Hrvatskoj postoji ozračje u kojem su novinari krivi za sve, a javni dužnosnici nerijetko pridonose takvom ozračju.

Policijske vlasti osjetljive su na pitanja sigurnosti novinara

Ocjena (3,69) – Policija nema dokumente (standarde, smjernice) posvećene isključivo sigurnosti novinara, a čini se i da je potrebna dodatna edukacija na relaciji policija – novinari kako bi međusobno bili upućeniji u to što je posao onog drugog. Policijski službenici prošli su neke obuke, ali ne i iz područja zaštite novinara u novinarskom radu. Suradnja HND-a s policijom dobra je, ali oni još ne razumiju dovoljno posao novinara.

Policija nema javno objavljene dokumente o postupanju s novinarima u slučaju njihove ugroze, a nije poznato je li takvi dokumenti uopće postoje. Sve edukacije koje provode te protokole i dokumenti koje imaju odnose se na građanstvo općenito i nijedan dokument ne odnosi se isključivo na novinare. Policija u svim svojim akcijama djeluje po načelima operativnosti – hitnosti, nepristranosti i legaliteta, neovisno o zanimanju i poslovima koje obavljaju žrtve kaznenih djela ili oštećene osobe. Čini se da je potrebna dodatna edukacija između policije i novinara kako bi obje strane bile bolje upoznate s poslom koji obje strane obavljaju. HND je u prethodnoj godini korektno surađivao s policijom, kada je riječ o napadima na novinare; policija je svaki put reagirala kada je HND skrenuo pozornost na neki napad ili prijetnju. Policija u prethodnoj godini nije neutemeljeno pritvarala novinare. U 2020. godini je u Splitu policijski službenik tjerao novinarku Ivanu Šilović, koja se uživo javljala s mjesta za koje je dobila odobrenje interventne policije i time joj onemogućavao da radi novinarski posao.

Proces

3.31

Specijalizirane jedinice i/ili službenici za istrage opremljeni su odgovarajućom stručnošću za istraživanje napada i nasilja nad novinarima

3.15

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske djelatnike provode se učinkovito (neovisno, temeljito i promptno)

3.34

Novinari i drugi medijski djelatnici učinkovito su zaštićeni od različitih oblika online uznemiravanja

2.94

Istrage svih vrsta napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima provode se transparentno

3.57

Kvalitetni sustavi prikupljanja statističkih podataka uspostavljeni su od strane državnih tijela radi suzbijanja nekažnjivosti

3.53

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Institucije ne istražuju i ne sankcioniraju napade na novinare, uključujući online uznemiravanje, prijetnje životu i fizičkoj sigurnosti novinara i fizičke napade na novinare i medije.

Institucije su potpuno efikasne i transparentne u istraživanju i sankcioniranju napada na novinare, uključujući uznemiravanje putem interneta, prijetnje po živote i fizičku sigurnost novinara i fizičke napade na novinare i medije.

25

Specijalizirane istražne jedinice i/ili službenici opremljeni su relevantnim znanjem za istragu napada i nasilja nad novinarima

Ocjena (3,15) – Relevantne institucije nemaju specijalizirane odjele koji su educirani da se bave isključivo napadima na novinare, dok znanje o tome ovisi o pojedincu koji se bavi slučajem (policijski službenik, sudac...). Definitivno, odgovarajućim institucijama potrebno je više znanja o učinkovitoj obradi najozbiljnijih slučajeva prijetnji i napada na novinare. Ne razumiju dovoljno ulogu i rad novinara.

U Državnom odvjetništvu i policiji ne postoje posebne jedinice koje se bave isključivo novinarima. Uglavnom se svi dokumenti i suradnje koje postoje između institucija odnose općenito na građanstvo, neovisno o njihovom zvanju ili zanimanju. Prema Kaznenom zakonu, za kazneno djelo prijetnja novinaru u vezi s poslom koji obavlja, počinitelj se progona po službenoj dužnosti, a prema tom zakonu novinar se smatra i osobom koja obavlja poslove od javnog interesa te se i prema tome počinitelj progona po službenoj dužnosti. U 2020. godini imali smo prvi progon po ovoj točki Kaznenog zakona (315.b) za napad na novinarku Živanu Šušak Živković na Sirobuji 12. travnja 2021. Na upit HND-a za potrebe istraživanja o sigurnosti novinara i slobode medija u Hrvatskoj, iz Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) su nam odgovorili da svake godine imaju organiziranu edukaciju policijskih službenika na temu kaznenih djela protiv života i tijela, kaznenih djela protiv osobne slobode i kaznenih djela protiv javnog reda. „Prilikom postupanja po saznanju za ovakav događaj kaznenog djela prijetnje, policijski službenici pristupaju s dužnom pažnjom budući da se radi o kaznenom djelu protiv osobne slobode, a pogotovo ako se radi o težem obliku odnosno ukoliko je djelo počinjeno na štetu na štetu službene ili odgovorne osobe ili prema novinaru u vezi s njegovim poslom zašto se može izreći kazna zatvora do 5 godina. Policija u takvim slučajevima reagira promptno te u suradnji s oštećenom osobom započinje kriminalističko istraživanje“, naveli su iz MUP-a. Suradnja između osoblja nadležnih institucija u pitanju istrage prijetnji i napada na novinare postoji ovisno o težini slučajeva o kojima je riječ.

Istrage ozbiljnih fizičkih napada na novinare i druge medijske djelatnike provode se efikasno (neovisno, temeljito i brzo)

Ocjena (3,34) – Istrage se provode neovisno, ali brzina i temeljitost istrage ovisi od slučaja do slučaja. Neki se slučajevi rješavaju promptno u roku od 48 sati, dok kod drugih to traje i više godina. U praksi DORH samostalno odlučuje hoće li pokrenuti postupak, odnosno ima li u napadu elementa kaznenog djela ili ne. Ako DORH odbaci kaznenu prijavu, novinar je prepušten sam sebi: može sam preuzeti kazneni progon, što znači da sam plaća odvjetnika, ali i snosi troškove postupka ako ne uspije dokazati kazneno djelo. Novinari najčešće ne mogu podnijeti takav trošak.

Istrage su neovisne i u odnosu na težinu slučaja bave se i pozadinskim okolnostima. Brzina istrage ovisi od slučaja do slučaja. Primjer brze reakcije institucija je napad od 14. listopada 2020. na ekipu televizije N1, koja je na javnoj površini intervjuirala Alemku Markotić, ravnateljicu Klinike za infektivne bolesti. Muškarac koji je u pratnji još jedne osobe verbalno napao novinarsku ekipu i Alemku Markotić priveden je, obrađen i osuđen u roku od 48 sati. Napadač je dobio 20 dana zatvora uvjetno i mora podmiriti sudske troškove u iznosu od 300 kuna. Iako je brza reakcija policije i sudstva za pohvalu, postavlja se pitanje je li ovaj slučaj toliko brzo riješen zbog toga što se u priči našla i Alemka Markotić, jedna od najistaknutijih osoba u Hrvatskoj u vrijeme COVID-krize. Postoje primjeri i u kojima slučaj star više od desetljeća još nije došao do faze suđenja; istraživački novinar Dušan Miljuš pretučen je bejzbolskim palicama prije 12 godina ispred zgrade u kojoj živi u Zagrebu. Kako Miljuš navodi, 2010. godine u akciji „Šok 3“ tijekom potrage za počiniteljima uhićeno je mnogo osoba. Istraga se vodila protiv nekoliko njih, ali je nakon šestomjesečne istrage Odvjetništvo odustalo od podizanja optužnice zbog nepostojanja dovoljno dokaza, a predmet je vraćen Policijskoj upravi zagrebačkoj radi pronalaženja dokaza o počiniteljima i naručitelju.

Ovisno o vrsti napada na novinara, oni uglavnom jesu kvalificirani kao kazneno djelo. Novinarstvo se tretira kao profesija od javnog interesa: kazneno djelo prijetnja upućena

— INDIKATOR 3.2

novinaru u vezi s njegovim poslom propisano je člankom 139. stavkom 3. Kaznenog zakona za koje se počinitelj progoni po službenoj dužnosti, a zaštita novinara u obavljanju njihove djelatnosti dodatno je određena odredbom članka 315.b Kaznenog zakona – prisila prema osobi koja obavlja poslove od javnog interesa ili u javnoj službi, za koje se počinitelj također progoni po službenoj dužnosti. U praksi, međutim, DORH samostalno odlučuje hoće li pokrenuti postupak, odnosno ima li u napadu elemenata kaznenog djela ili ne. Ako DORH odbaci kaznenu prijavu, novinar je prepušten sam sebi: može sam preuzeti kazneni progon, što znači da sam plaća odvjetnika, ali i snosi troškove postupka ako ne uspije dokazati kazneno djelo. Novinari najčešće ne mogu podnijeti takav trošak.

Novinari i drugi medijski akteri efikasno su zaštićeni od različitih oblika online-uznemiravanja

Ocjena (2,94) – Online-uznemiravanje kao takvo nije u potpunosti zakonski regulirano. Uznemiravanje je prepoznato u Zakonu o suzbijanju diskriminacije i drugim zakonima. U 2020. godini najviše online-uznemiravanja novinara bilo je putem društvenih mreža (na njihovim osobnim profilima), komentara ispod vijesti na mrežnim stranicama medija, ali i na stranicama medija na društvenim mrežama. To su najčešće uvrede koje katkad prerastaju u govor mržnje, ali i prijetnje. Ne postoji precizan podatak o tome koliko je ukupno ovakvih vrsta online-uznemiravanja bilo u 2020. godini. Policija reagira samo kad su internetske prijetnje najozbiljnije. Najkritičniji aspekt ovdje je da novinari ne prijavljuju uvijek te slučajeve.

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske na svojim internetskim stranicama ima „Red Button“, mogućnost prijave samo internetskog uznemiravanja djece. U Kaznenom zakonu se internet i uznemiravanje nigdje izrijeком ne spominju zajedno, ali je prepoznata zabrana pristupa internetu kao mjera za one koji su počinili neko kazneno djelo putem interneta. Uznemiravanje je prepoznato u Zakonu o suzbijanju diskriminacije, a također se spominje na više mjesta u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakonu o ravnopravnosti spolova, Zakonu o zaštiti prijavitelja nepravilnosti, Zakonu o radu i drugim sličnim zakonskim i podzakonskim propisima. U Kaznenom zakonu se kao jedna od mjera navodi i zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja, u trajanju od jedne do pet godina, koja se može izreći počinitelju za kojeg postoji opasnost da bi prema osobama koje je dosad uznemiravao ponovo mogao počinuti to kazneno djelo. Najčešći oblik uznemiravanja putem interneta su poruke koje putem društvenih mreža novinari dobivaju nakon nekog novinarskog priloga koji su objavili, kao i vulgarni i prijeteci komentari koje korisnici online-izdanja pojedinih medija objavljuju. Novinari ovakve oblike uznemiravanja prijavljuju samo kada se putem njih izravno prijeti njima ili njihovoj obitelji, a institucije to procesuiraju kao prijetnju. Od ukupno 12 registriranih napada na novinare u 2020. godini jedan od napada bio je prijetnja novinarki Anji Kožul nakon što je objavila tekst. A. Kožul bila je meta kampanje blaćenja i salvi uvreda osnivača srpske paravojne jedinice, njegovih sljedbenika i nekih srpskih medija. Policija je na poziv HND-a reagirala, obavila informativni razgovor s novinarkom Kožul te dalje postupala u vezi sa zaštitom novinarkе.

Istrage svih tipova napada i nasilja nad novinarima i drugim medijskim akterima provode se transparentno

Ocjena (3,57) – Novinari kao žrtve uglavnom nemaju učinkovit pristup istražnom postupku; tek nakon podizanja optužnice žrtva ima pravo saznati pojedinosti postupka. Sudovi i Odvjetništvo uglavnom objavljuju informacije javno, ali se do nekih informacija može doći samo putem zasebnih upita.

Podnositelji pritužbi, odnosno žrtve, uglavnom nemaju učinkovit pristup istražnom postupku. Kaznene prijave podnose se državnom odvjetniku, koji ispituje osnovanost te prijave; taj proces može trajati mjesecima, pa i godinama, a za to vrijeme žrtva nema nikakvih informacija o tome što se događa. Državni odvjetnik kaznenu prijavu može odbaciti, donijeti rješenje o provođenju istrage ili podignuti optužnicu. Tek nakon podizanja optužnice žrtva ima pravo saznati pojedinosti postupka i samim time štititi svoja prava.

Žrtva ne dobiva sve informacije o istrazi po automatizmu; u kaznenom postupku obje strane imaju pravo uvida u spis, pa tako žrtva ili njezin odvjetnik moraju biti aktivni i samostalno poduzimati sve na što imaju pravo.

Sudovi i tužiteljstvo neke informacije objavljuju javno na svojim mrežnim stranicama, dok pojedine informacije daju novinarima na upit. U razgovorima s odvjetnicima nije se došlo do saznanja jesu li sudovi i tužiteljstvo objavljivali informacije koje nisu istinite.

Državna tijela uspostavila su kvalitetni sustav prikupljanja statističkih podataka da bi spriječila nekažnjivost

Ocjena (3,53) – Ne postoje javno objavljeni statistički podaci koje bilježe državna tijela, a koji se tiču novinara. Ministarstvo pravosuđa i uprave vodi evidenciju o tužbama koje se vode protiv novinara, dok DORH prati kaznena djela počinjena na štetu novinara za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti te o njima vodi evidenciju.

Ne postoje javno objavljeni statistički podaci koje bilježe državna tijela, a koji se tiču novinara. Ministarstvo pravosuđa i uprave na zahtjev svake godine dostavlja HND-u statističke podatke o tužbama koje se vode protiv novinara. Ti podaci predstavljaju broj aktivnih i završenih Kaznenih predmeta u kojima su okrivljenici novinari razvrstanih po godinama (2016. – 2020.), članku zakona po kojem su se podnosili i vrsti okončanja (ako su završeni). Druga tablica se odnosi na kretanje parničnih predmeta u kojima su tuženici novinari na svim općinskim sudovima u RH u razdoblju od 2016. do 2020. godine. U tablici su po godinama predstavljeni primljeni, riješeni i neriješeni predmeti za naknadu štete – isplatu i naknadu štete – ispravak informacije. Podaci nisu razvrstani prema spolu, etničkoj pripadnosti i ostalim sociodemografskim kriterijima. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske prati kaznena djela počinjena na štetu novinara za koja se progon poduzima po službenoj dužnosti te o njima vodi evidenciju na temelju podataka koje im dostavljaju niža državna odvjetništva.

IV

Sigurnost

3.85

1.00
2.00
3.00
4.00
5.00
6.00
7.00

Postoje teški slučajevi prijetnji i stvarnih napada na novinare i medijske organizacije, uključujući ubojstva.

Nije bilo slučajeva stvarnih napada, prijetnji životu i fizičkoj sigurnosti novinara, niti drugih prijetnji i uznemiravanja novinara i medija

Nefizičke prijetnje i uznemiravanja

Ovdje su uključeni: nadzor ili praćenje, uznemiravanje telefonskim pozivima, proizvoljno uznemiravanje od predstavnika sudskih ili upravnih tijela, agresivne izjave javnih dužnosnika, drugi oblici pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Ove vrste prijetnji ne uključuju mobbing i nasilničko ponašanje u radnom okruženju.

Ocjena (3,87) – Prema podacima iz baze Regionalne platforme, u 2020. godini zabilježeno je pet nefizičkih prijetnji i uznemiravanja od kojih su dva bila agresivno obraćanje javnog službenika i bivšeg javnog dužnosnika, a tri prijetnje predstavljale su druge oblike pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju novinarskog posla. Novinari često doživljavaju razne uvrede i dociranja koje im nerijetko upućuju javni dužnosnici, ali i najviši državni dužnosnici.

- Novinarka Anja Kožul dobila je prijetnje i uvrede na Facebooku zbog teksta koji je objavila.
- Ekipu televizije N1 vrijeđao je i prijetio im prolaznik dok su radili svoj posao.
- Bivši saborski zastupnik vrijeđao je novinara Dragu Pilsela i mahao rukama oko njega kao da će ga udariti.
- Policijski službenik tjerao je novinarku Ivanu Šilović koja se uživo javljala s mjesta za koje je dobila odobrenje te joj onemogućavao da radi novinarski posao.
- Na ulazu u zgradu u kojoj živi novinar Domagoj Margetić ostavljene su fekalije i odrezana svinjska glava.

Prijetnje po život i fizičku sigurnost novinara

One mogu uključivati: prijetnje smrću novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru; prijetnje nanošenjem teških tjelesnih ozljeda novinaru, njegovoj obitelji i prijateljima ili novinarskom izvoru. Te prijetnje mogu biti: izravne ili putem trećih osoba, putem elektroničke komunikacije ili komunikacije licem u lice, implicitne i eksplicitne.

Ocjena (3,78) – U 2020. godini zabilježene su dvije takve prijetnje, od kojih se jedna odnosila na novinarku, a druga na skupinu novinara i novinarki u redakciji; obje prijetnje izrečene su izravno, komunikacijom licem u lice. Određeni broj novinara ne prijavljuje takve prijetnje, posebno ako su im upućene putem društvenih mreža.

- Dvojica muškaraca upala su u prostorije dopisništva Slobodne Dalmacije u Zadru i prijetila novinarima i novinarkama zbog teksta koji su objavili. Jedan je rekao da će „ubiti i zaklati kao mačiće“ one koji su pisali tekst.
- Umirovljeni brigadni general vrijeđao je novinarku Ivu Anzulović, prijetio joj ubojstvom djeteta i nje, a zatim ju je vukao za kosu.

Stvarni napadi

Ovaj tip napada može uključivati stvarnu fizičku ili mentalnu ozljedu, otmicu, upad u dom ili redakciju, oduzimanje opreme, nedopušteno zadržavanje novinara, pokušaje likvidacije itd.

Ocjena (3,65) – Fizičkih napada je u 2020. godini bilo znatno više nego u 2019. Zabilježeno ih je pet, od kojih su neki od najagresivnijih bili prema ženama.

- Novinara Luku Šangulina opkolili su na događaju koji je pratio, vrijeđali ga, onemogućavali mu da radi novinarski posao, strgli mu zaštitnu masku s lica i izbili iz ruku mobitel kojim je snimao.
- Muškarac se kolima zaletio na novinarku Ivanu Sivro i kroz prozor automobila joj rukom udario kameru kojom je snimala.
- Novinarki Živani Šušak Živković su crkvenim vratima prignječili ruku dok je pokušala snimati javni događaj, a zatim su joj uništili mobitel kojim je snimala.
- Novinara Domagoja Margetića napao je službenik Ministarstva državne imovine.
- Na novinarku Andreu Topić nasrnula su četiri muškarca dok je radila svoj posao, nakon čega se ona zaključala u svoj automobil, a muškarci joj neko vrijeme nisu dopuštali da ode.

Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja

Prijetnje se odnose na: stvarne napade na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zapljenu opreme, agresivne izjave dužnosnika itd.

Ocjena (4,08) – Tijekom 2020. godine zabilježen je jedan napad na redakciju dopisništva medija.

Kada je riječ o napadima na medijske redakcije, u 2020. godini dogodio se jedan napad na novinare Slobodne Dalmacije i portala Zadarski.hr, koji su pisali su o vjenčanju održanom unatoč COVID-mjerama zabrane okupljanja ljudi. Čim je priča objavljena, dvojica sredovječnih muškaraca s kirurškim maskama na licu ušla su u prostorije dopisništva Slobodne Dalmacije u Zadru, jedan je nazvao novinare lešinarima i prijetio da će „ubiti i zaklati kao mačiče“ sve one koji su pisali o vjenčanju.

Naslov originala
Indeks sigurnosti novinara zapadnog Balkana
Narativni izvještaj Hrvatska 2020.

Nakladnik
Hrvatsko novinarsko društvo
Nezavisno udruženje novinara Srbije

Autorica
Monika Kutri

Pravna stručnjakinja
Vanja Jurić

Medijski stručnjak
Milan F. Zivković

Lektorica
Josipa Šiklić

Dizajn
comma.rs

Ova publikacija proizvedena je uz pomoć
Europske Unije i Civil Rights Defenders.

Sadržaj ove publikacije isključiva je
odgovornost Nezavisnog udruženja
novinara Srbije i ne odražava stavove
Europske Unije i Civil Rights Defenders.

